

DOLA DE JONGOVÁ

Strážkyně
domácího krbu

PISTORIUS & OLŠANSKÁ

S

Strážkyně
domácího
krbu

DOLA DE JONGOVÁ

Strážkyně domácího krbu

Překlad z nizozemštiny
Magda de Bruin Hübllová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2018

Kniha byla redakčně a vydavatelsky připravena v rámci semináře Nakladatelská praxe na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a vydána s laskavou finanční pomocí stipendijního fondu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Ministerstva kultury ČR a nizozemské nadace Nederlands Letterenfonds.

MINISTERSTVO
KULTURY

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

First published as DE THUISWACHT

Copyright © 1954, 2017 Ian J. Joseph and Uitgeverij Cossee BV

Translation © Magda de Bruin Hüblová, 2018

Afterword © Eva Cossée and Uitgeverij Cossee BV

Typography © Lubomír Šedivý, 2018

Photo © Andrew Davis / Trevillion Images

ISBN 978-80-7579-035-4 (PDF)

ISBN 978-80-7579-031-6 (tištěná kniha)

Věnováno M. a K. na památku W.

S Erikou jsem se seznámila roku 1938 u jedné společné známé, z mé strany letmé známé, jíž jsem nevěnovala příliš mnoho času. Šest neděl, které jsme strávily vedle sebe v nemocničním pokoji, mě neinspirovalo k důvěrnějšímu styku prostě proto, že se mi Wies za ten měsíc a půl už zajídala. Wies je z žen, které jakmile natrefí na příslušnici stejného pohlaví o samotě, rozhodí síť ženské sounáležitosti, a jediný únikový prostředek, totiž překotný úprk, pro mě tehdy nepřicházel v úvahu. Wies se také vyznačovala příslušnou hroší kůží, takže můj nedostatek nadšení a předstíraná ospalost jako by ji o to víc povzbuzovaly k dalším důvěrným sdělením. Když se o dva týdny dřív než já uzdravila, často za mnou chodila na návštěvu a nosila mi květiny a různé dobroty.

Připadalo mi tedy, že ji nemůžu úplně přehlížet, a tak jsem občas přijala jedno z jejích opakovaných pozvání. Nač si vyčítat, že se mi tehdy přičilo někoho nezdvořile odbýt, ostatně seznámila jsem se tam s Erikou. Jednoho teplého letního večera jsem nasedla na kolo a rozjela se k Wies. Potají jsem doufala, že ji nezastihnu doma, to upřímně přiznávám, v tom případě jsem hodlala vhodit do schránky lístek, povinnosti by tím bylo učiněno zadost. Jenže na mé zazvonění se dveře otevřely a já se zase už nechala polapit.

Erica ležela na divanu u otevřených dveří na balkon. Zdálo se, že na okamžik zaváhala, zda má při představování vstát, nebo zůstat ležet, má napřažená ruka ji přivedla k rozhodnutí,

načež svižně švihla nohama a z divanu sklouzla. Okamžitě mě přitahovala, na výhrady spojené s návštěvou Wies jsem zapomněla. Teď po letech vidím Eriku pořád ještě před sebou, jak sklouzla z divanu a stiskla mou podanou ruku. Mladý, plný obličej, ale staře působící rys kolem úst, který jí stahoval koutky dolů, a v hnědých očích pronikavý, poněkud melancholický výraz. Na nohou měla sandály, sytě modré vlněné ponožky, na sobě skládanou sukni a červenou sportovní rozhalenku. Světlé vlasy ostráhané nakrátko, vzadu delší – jako kluk, který by potřeboval jít k holiči. Byla tedy oblečená jako socialistická mládežnice, což je typ lidí, s nimiž se nikdy necítím ve své kůži. Pár takových holek pracovalo u nás v kanceláři a těm jsem se vyhýbala. Jenže Erica se zdála být jiná. Ten první večer na mě dělala dojem, jako by na takovém oblečení lpěla, protože odmítá dospět. Až později mě napadlo, že je to nejprostší způsob, jak čelit finančním nesnázím. Ani tomu zjištění už dnes však nepřikládám žádný význam.

Toho večera u Wies se Eričin život stal součástí mého života. Náhodné setkání – a já si častokrát říkávám, jak by se můj život odvíjel bez Eriky. Dlouho jsem se domnívala, že moje role byla ryze divácká, teď však vím, že jsem pro Eriku přehodila výhybku. Bylo to tak lepší, nebo bych byla šťastnější bez ní – kdo to může určit? Já rozhodně ne.

Společnou domácnost jsme založily tuším už měsíc po seznámení. Stěhování jsem měla v plánu. Zprotivily se mi bytné a internátní režim v ženském penzionu, kam jsem se nastěhovala po otcově smrti a z pohodlnosti tam už zůstala. A Erica sháněla bydlení po poslední a konečné hádce s matkou.

Nájemní smlouvu bytu na Prinsengrachtu jsem podepsala já. Erica pracovala jako novinářka ve *Zpravodaji* a pobírala plat eléva. Stála o stupínek výš než volentér, což byla vějička, na kterou v těch letech mladé lidi chytali, aby je pak mohli vykořisťovat. Jako volentér pracovala už předtím dva roky v jedněch oblastních novinách, přičemž sama parazitovala na matčině příjmu. Teď „máti“ dluh splácela – začarovaný kruh, osud mnoha mladých lidí v tehdejší době nezaměstnanosti.

Způsob, jakým Erica o matce mluvila, ve mně první rok vyvolával jen smích. Ať se přihodilo cokoliv, vždycky zdůrazňovala humornou stránku. Nechácala jsem tehdy, co se za tím šaškováním skrývá, a vychutnávala jsem si Eričin talent, s jakým „máti“ líčila.

„Volala máti,“ halekala na mě při návratu z práce už ze schodů, „generál jede na dovolenou, ale máti s sebou nebere,“ a když došla nahoru, matčiny nářky na penzionovaného lampasáka, jemuž máti vedla domácnost, ještě vyšperkovala.

První rok s Erikou na Prinsengrachtu jsem nevycházela z překvapení. Teď si skoro nedovedu představit, jak jsem její mnohdy svérázné chování mohla přijímat s tak mizivými námitkami či komentářem. Její potíže a konflikty jsem samozřejmě viděla, ale v té době se promítaly jako siluety na bílé plátno – až později, díky perspektivě v pozadí, získaly obrazy tvar a barvu. Trápení plynoucí z vhledu a pochopení mi zůstalo první rok ušetřeno prostě proto, že jsem se držela zpátky. Rozhodly jsme se, že každá povede vlastní život. Stanovily jsme si tuto podmínku, vnuknutou infantilní touhou po udržení

jakési – domnělé – volnosti, ne že bychom ten ústupek jedna od druhé přímo vyžadovaly, nicméně se nám tehdy vznášel před očima jako pojem bez hlubší potřeby ospravedlnění. Byla to agresivní reakce na naše dětství, v němž jsme – Erica zřejmě ještě víc než já – nedostaly dost příležitostí k rozvíjení pocitu volnosti. Z mého dnešního pohledu jsme to dodržovaly křečovitě. Tato výhrada mi bránila v tom, abych darovala a přijímala hlubší přátelství. Snaha nevměšovat se jedna druhé do života proměnila první rok našeho soužití v opravdový výkon, pro mě dlouhé cvičení v sebekázni. Vzhledem k nestálosti Eričiny povahy se v naší domácnosti o nějaké pravidelnosti nedalo mluvit. Přesto vznikla jakási rutina, již jsme bez námitek dodržovaly. Neplýtvaly jsme na to slovy, naše soužití se vyvinulo samovolně.

Přesvědčila jsem majitele, aby jednu stěnu vyboural, čímž se Eričin pokoj rozšířil o spojovací místnost. Postel jsem si přiřazila k posuvným dveřím, a přestože zůstávaly stále zatažené, mohly jsme si i večer před spaním povídat – ona z postele v alkovně a já ze své za dveřmi.

Dveře mezi našimi pokoji jsem zatáhla ještě před podepsáním nájemní smlouvy. Přišly jsme se potřetí podívat na byt, abychom se důkladně ujistily o tom, že je to správná volba. Nájem bytu a odpovědnost s tím spojená ve mně vyvolávaly určité obavy, které mě trápily hlavně v noci. Nedávala jsem to však znát. Stála jsem to nedělní odpoledne v pokoji do dvora, Erica ve spojovací místnosti. „Víš jistě, že chceš pokoj do ulice, Eriko?“

Přikývla s přesvědčením. „Ano, mám radši randál aut a tak, radši randál z ulice než tohle.“ Ukázala na otevřené dveře na

balkon s výhledem na zadní stranu domů v ulici rovnoběžné s grachtem. „Ukřičené ženské a manželské hádky,“ dodala, „těch už mám po krk.“

Moc jsem to nechápala, vždyť dům generála, u kterého Erica s matkou bydlely, stál na noblesní Minervině třídě. Ale nevěnovala jsem tomu dál pozornost. „Tak necháme tuhle stěnu strhnout a dostaneš k tomu tu alkovnu. Jinak by tvoje porce byla moc malá, můj pokoj je větší. Můžeš si do toho přístěnku postavit postel a třeba nějaký stolek...“

„...necháme tuhle stěnu strhnout,“ napodobila mě. „Pane jo. Myslíš, že domácí je padlý na hlavu?“

„Nech to na mně.“ Najednou jsem se cítila ohromně jistě. „A jinak to zaplatíme samy.“

Na okamžik se na mě zkoumavě zadívala. „Víš přece, že nemám peníze... Ale jestli jsi tak přesvědčená, že domácí...“

„Tak platí?“ zeptala jsem se. „Podepíšeme to?“

Přikývla zvolna, bez nadšení, nepřestala se na mě dívat. Nejprve jsem zavřela dveře na balkon, jako kdybych to chtěla na moment pozdržet, a pak, s významným pohledem na Eriku, který však nechala bez odezvy, jsem zatáhla posuvné dveře. To gesto bylo myšleno jako zpečetění naší úmluvy, že si vzájemně ponecháme volnost. Slovy jsem ji v té chvíli potvrdit nedokázala.

Naše rozhodnutí, oslavené šálkem kávy v kavárně, byla pouhá dohra. Erica nic neříkala, vypily jsme každá svou kávu a rozešly se po svých. Druhý den ráno mi zavolala z redakce. „Kdy to jdeš podepsat?“

„V poledne.“

„Tak nezapomeň na tu stěnu, ano?“

V následujících týdnech byla Erica nadšená. Drobné nesnáze, které při stěhování do nového bytu obvykle vznikají, s umíněným optimismem přehlížela. Nechala na mně, abych překážky odstranila. Svolení domácího s vybouráním stěny ji zřejmě přesvědčilo o mé zdatnosti v těchto záležitostech. Že jsem musela podepsat smlouvu na dva roky, abych ho přiměla ke spolupráci, jsem jí neřekla. „Zaříd to ty,“ prohlásila, když jsem přivedla řeč na tapetování, podlahové krytiny, topení. Poháněná její důvěrou jsem se odvážila různých podniků, na něž bych si za jiných okolností nikdy netroufla, dokonce jsem se kvůli tomu zadlužila. Erica zcela propadla zařizování svého pokoje. Uměla si neuvěřitelně zručně poradit s náradím. Ještě jsem neviděla, že by žena s takovým fortelem truhlařila. Krátké silné prsty zacházely s dřevem a kladivem s takovou jistotou, že se po dvou týdnech mohla nastěhovat do pokoje vybaveného primitivním nábytkem. Peníze na bytové zařízení neměla, ale přitáhla na Prinsengracht nejroztodivnější odložené předměty a po večerech je předělala na použitelný nábytek. Když jsem se kolem půlnoci vracela do svobodárny – v těch týdnech jsem samozřejmě každý večer zacházela do bytu na Prinsengrachtu, jako kočka, která se instinktivně seznamuje s novým domovem –, v jejím pokoji se ještě svítilo. Eriku jsem tam zanechávala skloněnou nad úkolem na ten večer, přikleknutou na dřevu, s pilou v silné ruce, pramínek rovných vlasů přes oči, sportovní košili ztmavlou potem. Skřípot pily nebo bušení kladiva ke mně doléhaly až na ulici. Na otázku, zda kutila ještě dlouho, odpovídala následujícího večera nonšalantně: „Asi do čtyř. Už se rozednívalo. V noci je na grachtu ohromný klid. Aspoň to jsem už zjistila.“ Nebo: „Přespala jsem

tady, nestálo už za to vracet se domů,“ a ukázala na čerstvě potažené křeslo. „Sedí se v něm pěkně, je měkoučké.“ Na ponocování byla očividně zvyklá a já jsem si opakovaně kladla otázku, zda mě tím nebude v budoucnu v noci budit. Potřebovala jsem osm hodin nerušeného spánku.

Přestěhování mých věcí a postele se nečekaně ujala sama. Můj úmysl objednat stěhováky okamžitě zavrhla: „Škoda peněz.“

„Tak jak to mám udělat?“ optala jsem se zakřiknutě, rádně zastrašená intonací jejího hlasu, která zavinila, že můj úmysl najednou působil tak marnotratně.

„To se ještě uvidí.“

Nechala mě v nejistotě do posledního dne, a když jsem jí trochu nesměle připomněla její odpovědnost, prohlásila: „Tátův skladník k tobě přijde zítra odpoledne na půl šestou s károu. Postarej se, ať jsi připravená.“

Bylo to poprvé, že se zmínila o „tátovi“. Do té chvíle jsem žila v domnění, že její otec zemřel a že „máti“ je jako vdova nucena uživit se sama. Z Eričina mlčení jsem odvodila v mých očích logický, nicméně zcela nesprávný závěr. Ani tehdy k tomu oznámení nic nedodala a já jsem nenašla odvahu vyptávat se.

První večer v našem novém bytě vidím jako dnes. Skladník musel jet z mé svobodárny do bytu dvakrát. Poprvé měl káru už napůl naloženou Eričinými saky paky, které vyzvedl v generálově domě. Když konečně odjel – s Eričíným vzkazem „že tátu pozdravuju“ a s pěti guldeny ode mě –, vrhly jsme se na nepořádek. Rovnaly jsme si věci do jedenácti hodin. Hodně času jsme ztratily obcházením přes předsíň, protože spojovací

dveře zůstaly i tehdy zatažené. Až když jsme se vrátily z blízké hospůdky, kam jsme si skočily na kávu a volská oka, a já jsem se před spaním zašla podívat na výsledky Eričiny činorodosti, uvědomila jsem si, co mě při stěhování neurčitě zneklidnilo. Něco mi tam scházelo, ale ve shonu a zmatku jsem se na to nedokázala soustředit. Její majetek na káře – nějaké krabice, kufřík, jedna židle a psací stroj – ve mně letmo vyvolal soucit, vzpomněla jsem si však, že má nábytek v novém bytě, a to mě uklidnilo. Její pokoj mi taky připadal trochu holý, což jsem přičítala stěhování – stačí vybalit a všechno urovnat. Až teď, když jsem jí přišla popřát dobrou noc, stála jsem u dveří a Erica v rohu pokoje rozvazovala provaz na ranečku příkrývek, mě to najednou napadlo. „Eriko, co postel? Kde máš postel? Zapomnělas na postel!“

Napřímila se a podívala se na mě, ústa jí zkrivil rozpačitý úsměv. „Spím na zemi,“ řekla. Navzdory úsměvu zněl její hlas vážně a nesmlouvavě. Teď jsem se však přiměla k dalšímu hovoru. „Nebudeš přece... Co je to za hloupost...“ „Vyspím se kdekoliv,“ skočila mi do řeči. „Zítra nebo pozítří si nějakou koupím, v bazaru. Neboj,“ uklidnění dodala nejspíš pod dojmem toho, co se mi zračilo ve tváři: výčitky, které jsem si dělala pro svou nepozornost, rozhořčení, jež jsem si nedovedla dobře vysvětlit. „Proč jsi nic neřekla? Peníze jsem ti přece mohla půjčit...“ Posadila se na svinuté příkrývky a objala si kolena. Smála se teď naplno. „Copak jsi ještě nikdy nespala na zemi? A co kdyby hořelo nebo přišla povodeň, to by ti nic jiného nezbývalo...“

„Eriko, přestaň...“ Nevěděla jsem, co říct. Při nejlepší vůli jsem to nedokázala brát na lehkou váhu, nemohla jsem se

k jejímu smíchu přidat. Ale už zmlkla. Odvrátila hlavu a několik minut se dívala ven. Bylo najednou takové ticho, že jsem ve svém pokoji za zavřenými dveřmi slyšela tikat hodiny.

„Máti mi postel nechtěla dát,“ řekla. Nepřestala se dívat ven, na tmavé siluety stromů na grachtu osvětleném měsícem.

„Postel byla nejspíš generála,“ chabý vtíp, abych jí pomohla, ještě si na něj dobře vzpomínám. Ostatně celá ta příhoda mi nepříjemně uvázla v paměti.

Erica pokrčila rameny.

„Tak... Dobře se vyspi...“ popřála jsem jí.

„Dobrou.“

„Naše první noc...“ Co jsem měla říct?

„Ano.“

Hodiny jsem se ještě převalovala z boku na bok. V domě na grachtu bylo ticho, jenže já jsem nemohla usnout.

Dobrych šest neděl spala Erica na zemi, zakuklená v dece. V říjnu jsem jí darovala k narozeninám postel. Do té doby jsem se k té záležitosti už nevrátila. Znemožňoval to Eričin postoj. Nesčetněkrát jsem o tom chtěla začít, ale slova, která jsem měla na jazyku, jsem nedokázala vyslovit. Před usnutím, v zaměstnání, cestou domů mi to mlčení připadalo směšné. Jakmile jsem jí stála tváří v tvář, nebylo možné lehkým tónem nadhodit: „Ta postel, co kdybychom se po ní zítra podívaly?“ Několikrát jsem otálela u výlohy obchodu s nábytkem, jednou jsem dokonce zašla dovnitř zeptat se na ceny, načež jsem se na něco vymluvila a prodavače tam nechala stát. Když postel už brzy ráno přivezli – s tím jsem si něco nalámala hlavu, abych všechno udržela v tajnosti –, zamumlala Erica jen „díky“.

Ale najednou sebou na postel plácla, párkrát na ní zarajtovala a řekla: „Přesně dobrá, ne moc měkká.“

O jejích narozeninách jsem se seznámila s „máti“. Erica návštěvu ohlásila, bez komentáře, bez vtipů. Když Erica po zazvonění otevřela, změnilo se náhle úzké schodiště na šachtu plnou zvuků, výkřiků střídaných smíchem, přehnaného hekání a hlasitých vzdechů, ano, jako by tudy pomalu stoupal sloupec randálu. A pak nahoře trochu umírněnější opakování: „Fujtajksl, to je vejšlap, holka, ty jsi ale nabrala vejšku. Nazdar, děvče!“ (Hlasitá pusa.) „Tak všechno nejlepši, vid! No, bydlíš tu pěkně. Běhoun na schody dostaneš ode mě. Kde máš kamarádku? Fujtajksl! Tak hodně štěstí, holka, vid. Tumáš, to je pro tebe!“

Já jsem v kuchyni vařila čaj a marně čekala na Eričin hlas. Bez jediného slova zavedla matku do svého pokoje a zavřela dveře. S podnosem v ruce jsem váhavě přešlapovala v před-síni.

Později jsem s Eričinou matkou, tělnatou ženou s Eričinou pusou a přelivem v barvě černého krému na boty, udržovala konverzaci, což mě ostatně nestálo žádné úsilí. Máti, jak jsem jí hned to odpoledne začala říkat místo „paní“, mi připadala fascinující a zábavná, samá historka a ochotně odpovídající na prosté otázky a projevy zájmu. Erica byla jako obvykle zamklá.

Vzhledem k těm zavřeným dveřím, které jsem se po krátkém zaváhání rozhodla přehlížet, jsem u Eriky očekávala pocit trapnosti za matku. Leč opět jsem se zmýlila. Na matčin hlučný, obhroublý humor reagovala Erica dokonce úsměvem. Setkaly jsme se opakovaně pohledem a v jejích očích nebyla

jediná stopa rozpaků. Ani matčiny nenávistné a posměšné poznámky na adresu „táty“ jako by se jí nedotýkaly. Klidně pokuřovala na zemi ve své oblíbené póze – objímala si kolena rukama. Musím přiznat, že já jsem pocit trapnosti občas nedokázala potlačit. Při příliš hurónském výbuchu smíchu, příliš nepravděpodobné historce nebo příliš bezostyšném přiznání jsem bezděky hledala Eričiny oči, abych zjistila, jestli přece jen můj pocit nesdílí – a jak nepříjemné to pro ni musí být –, jenže její obličej i držení těla byly nadále pasivní. Ani se jí to nedotkne, říkala jsem si s údivem. Je objektivní, pobavená, všechny ty příhody a vtipy, které přitom musela slyšet už stokrát, jí ani nenudí. Po matčině odchodu do města na večeri s plukovníkem – jako „generála“ ho titulovala Erica – jsem zamířila do kuchyně uvařit něco slavnostního. Ale Erica mě zastavila. Držela v ruce pět guldenů. „Dárek od máti. Pojd', dáme si někde pořádně do nosu.“

Večeřely jsme u Kempinského, Erica však skoro nic nesnědla. Při placení jsem musela sáhnout i do své peněženky. Po dvou lahvích vína nepřestávala objednávat Bols. Stěží jsem jí přiměla k odchodu a později jsem jí musela pomoci se svlékáním. Ospale se o mě opírala a několikrát prohlásila, že jsem milá potvora, a líbala mě na krk. Přesto dokázala až k našemu domu vést zcela racionální hovor, vlastně monolog, zábavné a často vtipné shrnutí práce v redakci a legrační popis kolegů.

Tu noc jsem v posteli myslela na těch pět guldenů. „Tumáš, to je pro tebe!“ Dárek, který hrubé prsty už na ulici vylovily z ošuntělé tašky, za halasného stoupání ho máti třímala v ruce a na posledním schodu předala. Nevěděla jsem, koho mi je líto víc – matky, nebo dcery. Volky nevolky se mi vybavily

vzpomínky na oslavy mých narozenin u nás doma, žluté kopretinky roztroušené na mé židli i kolem příboru na stole při snídani, ozdobně zabalené dárky u talíře, bábovka se svíčkami, později jedna svíčka za pět roků, otcovo tiché uspokojení. U snídaně Erica zažertovala o posteli. „Tak teď mám postel, a nemůžu spát.“

„Ani po tom Bolsu?“ podivila jsem se.

„Jo, chápeš to? Měla jsem špičku, co?“

„Mírně.“

Zavrtěla hlavou. „Vidíš, tak to bylo tou postelí. A víš, co mě napadlo?“ Podívala se na mě s komickým zoufalstvím, v němž jsem vycítila i pokus něco napravit. „Teď mi budeš muset koupit prostěradla a povlaky.“

„Pěkný dárek k Mikuláši,“ prohodila jsem, v rozpacích z pozice dobrodince.

„To ani není potřeba. Od táty jsem dostala deset guldenů. Kup to ty, já se v tom nevyznám.“

Později, před odchodem do redakce, mi peníze předala. „Věčná škoda,“ poznamenala. Pod schody se obrátila a houkla nahoru: „Beo... měla jsem si za to koupit šaty.“ Přišlo jí to zřejmě vtípné. Se smíchem vyšla z domu.

Zpočátku jsem tedy neustále narážela na záhady. Ale občas byla Erica sdílná. Bez zvláštního důvodu spustila někdy o svém dětství, a tak jsem pro všechny ty problémy, které mi ležely v hlavě, nacházela vysvětlení.

Co vykládala, bylo vždycky tísnivé, tragické, domnívala jsem se však tehdy, že to tak nevnímá, a většinou mě tím rozesmála. Při takových příležitostech jsem skutečně trpěla nevyspaním. Z jejích zážitků vznikla určitá slova a rčení, která

jsme ve vhodnou chvíli používaly a posilovaly tak důvěrnost a sounáležitost. Opakovaly jsme třeba povzdech táty na adresu máti, „budeš ještě tancovat na mém hrobě“, nebo „jdeme k babičce“, signál máti, když z vikýře zahlédla, že táta zapadl do hospůdky naproti. V jistém okamžiku už to Erice nepřišlo vtipné, to však bylo mnohem později.